

UDK 636.39.082.2:637.12

**O‘ZBEKISTON SHAROITIDA MAHALLIY ECHKILARNING SUT
MAHSULDORLIGINI OSHIRISHDA MURSIANA-GRANADINA
ZOTIDAN FOYDALANISH IMKONIYATLARI**

Qarshi davlat texnika universiteti

“Qishloq xo‘jaligi mahsulotlarini yetishtirish va qayta ishlash texnologiyasi”

*kafedrası assisteti **Orziyev Erkin Orziyevich***

(ORCID 0009-0002-2248-0124)

Annotatsiya. Maqolada O‘zbekiston sharoitida mahalliy echkilarning sut mahsuldorligini oshirishda Mursiana-Granadina zotidan foydalanish istiqbollari tahlil qilingan. Ushbu zotning biologik va xo‘jalik jihatdan foydali xususiyatlari, sut mahsuldorligi, sut tarkibidagi yog‘ va oqsil miqdori, ko‘payish qobiliyati hamda issiq va qurg‘oqchil iqlim sharoitlariga moslashuvchanligi o‘rganildi. Adabiyotlar tahlili asosida Mursiana-Granadina zotini mahalliy echkilar bilan chatishtirish natijasida sut ishlab chiqarish hajmini va sut sifatini oshirish mumkinligi aniqlandi. Zotni O‘zbekistonning turli agroiqlim zonalarida muvaffaqiyatli moslashish imkoniyatlari ham baholandi.

Kalit so‘zlar: Mursiana-Granadina, echkichilik, sut mahsuldorligi, seleksiya, chatishtirish, echki suti, laktatsiya, sut yog‘i, sut oqsili, O‘zbekiston.

KIRISH. Respublikamizda chorvachilik tarmog‘ini rivojlantirish, aholining sifatli oziq-ovqat mahsulotlariga bo‘lgan ehtiyojini qondirish va oziq-ovqat xavfsizligini ta‘minlash davlat siyosatining ustuvor yo‘nalishlaridan biri hisoblanadi. So‘nggi yillarda echkichilik tarmog‘iga bo‘lgan e‘tibor ortib, yuqori mahsuldor zotlarni joriy etish va mahalliy echkilarning genetik salohiyatini yaxshilash bo‘yicha keng ko‘lamli ishlar amalga oshirilmoqda.

Echki suti tarkibidagi oqsil, yog‘, vitamin va mineral moddalar miqdorining yuqoriligi bilan ajralib turadi. Ayniqsa, bolalar, keksalar hamda ovqat hazm qilish

tizimi kasalliklariga chalingan insonlar uchun echki suti muhim parhez mahsulot hisoblanadi.

Jahon amaliyotida yuqori sut mahsuldorligi bilan ajralib turadigan zotlardan biri Mursiana-Granadina echki zoti hisoblanadi. Ushbu zot Ispaniyaning janubi-sharqiy hududlarida yaratilgan bo‘lib, qurg‘oqchil va issiq iqlim sharoitlariga yaxshi moslashganligi sababli O‘zbekiston sharoitida ham istiqbolli zot sifatida baholanmoqda.

Tadqiqotning maqsadi – Mursiana-Granadina zotining biologik va xo‘jalik foydali xususiyatlarini tahlil qilish hamda uni mahalliy echkilar mahsuldorligini oshirishda qo‘llash istiqbollari baholashdan iborat.

TADQIQOT MATERIALLARI VA USULLARI Tadqiqot davomida echkichilik bo‘yicha xorijiy va mahalliy ilmiy adabiyotlar, seleksiya va naslchilikka oid ma‘lumotlar, Mursiana-Granadina zotining standart tavsiflari hamda internet ma‘lumotlar bazalaridagi ilmiy manbalar tahlil qilindi.

Tadqiqot usullari sifatida:

- ilmiy adabiyotlarni tahlil qilish;
- taqqoslash usuli;
- zootexnik ko‘rsatkichlarni baholash;
- biologik va xo‘jalik xususiyatlarini qiyosiy o‘rganish;
- statistik ma‘lumotlarni umumlashtirish usullaridan foydalanildi.

Mursiana-Granadina zotining asosiy mahsuldorlik ko‘rsatkichlari mahalliy echkilarning o‘rtacha mahsuldorlik ko‘rsatkichlari bilan qiyosiy tahlil qilindi.

NATIJALAR. Tahlillar natijasida Mursiana-Granadina zotining quyidagi ustunliklari aniqlandi.

1-jadval

Zotning asosiy zootexnik ko‘rsatkichlari

Ko‘rsatkich	Mursiana-Granadina
Erkaklar tirik vazni, kg	55–70

Urg'ochilar tirik vazni, kg	50–60
O'rtacha sut mahsuldorligi, kg/laktatsiya	615
Maksimal sut mahsuldorligi, kg	1400
Sut yog'i, %	5,6–5,8
Sut oqsili, %	3,6–3,8
Tug'ilgan uloqlar soni	2 bosh
Jinsiy yetilish yoshi	7–8 oy

Tadqiqot natijalari ko'rsatishicha, Mursiana-Granadina echkilari yuqori sut mahsuldorligi va sut sifati bilan ajralib turadi. Sut tarkibidagi yog' va oqsil miqdorining yuqoriligi pishloq ishlab chiqarish sanoati uchun muhim iqtisodiy ahamiyatga ega. Zotning yana bir muhim afzalligi mavsumdan tashqari ko'payish qobiliyatidir. Bu esa yil davomida sut ishlab chiqarishni tashkil etish imkonini beradi. Mursiana-Granadina echkilari issiq va quruq iqlim sharoitlariga moslashgan bo'lib, O'zbekistonning aksariyat hududlarida muvaffaqiyatli parvarish qilinishi mumkin.

MUHOKAMA. O'zbekistonning cho'l, adir va yarim cho'l hududlari iqlim jihatidan Ispaniyaning Murcia va Granada viloyatlariga ma'lum darajada o'xshashdir. Shu sababli ushbu zotning mamlakatimiz sharoitlariga moslashish ehtimoli yuqori hisoblanadi.

Mahalliy echkilar bilan Mursiana-Granadina zotini chatishtirish quyidagi natijalarga olib kelishi mumkin:

- sut mahsuldorligini 30–50 % gacha oshirish;
- sut yog'i va oqsil miqdorini ko'paytirish;
- laktatsiya davomiyligini uzaytirish;
- pishloq ishlab chiqarish uchun sifatli xomashyo bazasini yaratish;
- fermer xo'jaliklarining daromadligini oshirish.

Biroq zotning yuqori genetik salohiyatidan to'liq foydalanish uchun to'laqonli oziqlantirish, zoogigiyenik talablarni bajarish hamda seleksiya ishlarini ilmiy asosda

olib borish zarur. Mursiana-Granadina zotining yuqori reproduktiv xususiyatlari qisqa muddat ichida poda sonini ko‘paytirish imkonini beradi. Bu esa naslchilik xo‘jaliklari uchun katta iqtisodiy ahamiyatga ega.

XULOSA.

1. Mursiana-Granadina echki zoti sut yo‘nalishidagi yuqori mahsuldor zot hisoblanadi.
2. O‘rtacha laktatsiya davrida 615 kg, ayrim hollarda esa 1400 kg gacha sut berishi mumkin.
3. Sut tarkibidagi yog‘ (5,6–5,8 %) va oqsil (3,6–3,8 %) miqdorining yuqoriligi uni pishloq ishlab chiqarish sanoati uchun qimmatli xomashyo sifatida tavsiflaydi.
4. Zot issiq va qurg‘oqchil iqlim sharoitlariga yaxshi moslashganligi sababli O‘zbekiston hududlarida muvaffaqiyatli parvarish qilinishi mumkin.
5. Mahalliy echkilar bilan chatishtirish orqali sut mahsuldorligini oshirish va echkichilik tarmog‘ining iqtisodiy samaradorligini yuksaltirish imkoniyati mavjud.

FOYDALANILGAN ADABIYOTLAR

1. Devendra C., Burns M. Goat Production in the Tropics. – London: CAB International, 2019.
2. Haenlein G.F.W. Dairy Goat Production Handbook. – New York: Wiley-Blackwell, 2020.
3. Park Y.W. Goat Milk: Chemistry and Nutrition. – Boca Raton: CRC Press, 2021.
4. Morand-Fehr P. Nutrition and Feeding of Goats. – Wageningen Academic Publishers, 2018.
5. Escareño L., Salinas-González H., Wurzinger M. Dairy Goat Production Systems. Small Ruminant Research. 2019.
6. FAO. Dairy Goats and Milk Production. Rome, 2023.

7. FAOSTAT Statistical Database. Food and Agriculture Organization of the United Nations. 2024.
8. Mena Y., Castel J.M. Dairy Goat Production in Mediterranean Areas. *Journal of Dairy Science*. 2020.
9. Sánchez M., Peña F. Murciano-Granadina Goat Breed: Production and Adaptation Characteristics. *Spanish Journal of Agricultural Research*. 2021.
10. Asociación Nacional de Criadores de Caprino de Raza Murciano-Granadina (CAPRIGRAN). Breed Standard and Production Records. Granada, Spain, 2024.
11. Ўзбекистон Республикаси Президентининг чорвачилик соҳасини ривожлантиришга оид қарорлари ва фармонлари.
12. Қурбонов А., Раҳматов Ш. Эчкичилик ва сут маҳсулотлари технологияси. – Тошкент, 2022.
13. Юнусов Х.Б. Қишлоқ хўжалик ҳайвонларини озиқлантириш асослари. – Самарқанд, 2021.
14. Абдуллаев Т.А. Эчкичилик маҳсулотлари етиштириш технологияси. – Тошкент, 2020.
15. Treseus.com. Murciana-Granadina Goat Breed Characteristics.
16. Roysfarm.com. Murciana-Granadina Goat Farming Guide.